

С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. К. : Форум, 2000. 543 с.

5. Сержантов В.Ф. Человек, его природа и смысл бытия. Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1990. 360 с.

6. Франко І. Із секретів поетичної творчості / Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1981. Т.31. С. 45–119.

7. Храпченко М.Б. Литература и модели действительности / Контекст. 1973: литературно-теоретические исследования. М.: Наука, 1974. С. 11–35.

8. Шарова Т. Категорія пам'яті в мемуарних творах Василя Бондаря. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія : Літературознавство*. 2010. Вип. 1(2). С. 134–140.

9. Шарова Т., Шаров С., Бородихіна О. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2017. Вип. 29. Т.1. С. 74–76.

10. Шарова Т.М. Василь Бондар: поезія та художня проза письменника як біографічний ландшафт. Харків: Видавництво «Майдан», 2010. 184 с.

11. Шляхова Н.М. Теорії автора в сучасному літературознавстві. *Методологічні аспекти літературознавчого синтезу*: зб. наук. праць на пошану професора Нонни Шляхової з нагоди її 75-річчя. Одеса: Астропринт, 2008. С. 342–354.

Атрошенко Г.І.

*кандидат філологічних наук
доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Негуляєва О.С.

*магістрантка
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

АСПЕКТИ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЕЗІЇ, ПРИЗНАЧЕНОЇ ДЛЯ ДИТЯЧОГО ЧИТАННЯ

Анотація. У статті визначаються аспекти лінгвостилістичного аналізу української поезії для дітей. Окреслено рівні розгляду: фонографічний, морфемно-словотвірний, лексичний, морфологічний,

синтаксичний.

Ключові слова: лінгвостилістика, поезія для дітей, експресивна забарвленість тексту.

Є твори, що володіють чарівною притягальною силою. Вони не просто служать джерелом читацької насолоди, вони зачаровують читача, приголомшують своєю щирістю, простотою, безпосередністю, новизною відкриття. Кожен текст – це повідомлення, яке не може (а за своїм призначенням і не повинне) залишити байдужим свого читача (слухача).

Поезія для дітей – саме з таких вірців словесної магії, яка притягує і зачаровує, і дитина на все життя залишається у своєрідному полоні повернення до «дитячого» слова. Природа української поезії для дітей породжена вдалим накладанням родових особливостей лірики – суб'єктивність, безпосередньо-особистісний вияв емоційних переживань і думок ліричного «я», спрямованість на розкриття внутрішнього світу людини нерозповідними засобами – та специфічних ознак жанру дитячої літератури, зорієнтованого на відповідну особистість як неповторний феномен.

Дитяча поезія – своєрідний ліричний щоденник поета, що пише для дітей. Загалом у творах для дітей переважають концепти з позитивними емоційно-смысловими відтінками значення. Загальна домінантна стильова тенденція поезій для дітей, виявна на різних мовних рівнях (передусім лексичному), життєстверджуюче-оптимістична. Істотно, що позитивні концепти характеризують дійсний, сучасний ліричному суб'єктові стан речей та його мрії, прагнення. Позитивно насажені слова-образи поезій для дітей виражають сподівання чисті й досяжні. «Художній світ максимально наближений до видимого, даного нам у відчуттях, та все ж такий, що існує у нашій уяві, збуджуваній образом» [1, с. 13].

Життєстверджуюче-оптимістичній тенденції поезій для дітей відповідають цілі комплекси чуттєвих образів та асоціацій: а) зорових (оптично-кольористичних): *«Що ромашки – білявенькі, / Чорнобривці – чорнявенькі. / А в нагідки така біда, / Така біда – коса руда»*; *«Звідкіль у морі синім / Червоний пароплав? / А це я парусини / Червоної дістав»* [2, с. 349, 351]; б) слухових (акустично-музичних): *«Хто це з вечора до ранку / Грає зорям колисанку / Цілу ніч? / То вітрисько на горищі / В бузинову дудку свище / Цілу ніч»* [2, с. 349]; *«В сестри ститав малий Антон, / Як глянув у віконце: / Скажи: Це сон? Це сон? Це сон? / Чи, може, сонце – сонце – сонце?»* [5, с. 213]; в) дотикових: *«Вже сонце устало давно / І трави купає в теплі... / І мама цілує мене: / - Вставай, мій синочку,*

вставай! / Я дихання чую міцне» [2, с. 127]; «Як метне огненні ружі, / Як заблиска в три сліди. / ... Потекли рясні калюжі / З снігової бороди. / Він у поле – сонце коле, / Він у ліс – гарячий спис» [2, с. 187]; г) запахових: «Коровай, - сказав Борис, - / Під дощем і сонцем ріс. / Пахне сонечком він красним / І промінням теплим, ясним. / пахне полем, колосками» [2, с. 192].

Саме у сув'язі розмаїтих образів і асоціацій вкорінені секрети поетичної експресії творів, призначених безпосередньо для читання дітей, творів, які стали окрасою дитячої літератури.

Поезії для дітей відзначаються широким діапазоном відчуттів при наскрізності почуттєвої домінанти (оптимістичності), різнорегістровим звучанням багатотембрових поетичних голосів, їх суголось і дисонансів. Ця ідейно-емоційна поліфонія передається насамперед тропами: епітетами («веселе сонечко», «солодкий спокій», «шовковий спів стелів широких», «вітер пустотливий», «трави сонні»); порівняннями («повітря свіже, як струмок»; «фартушок, як маків цвіт»; «до струмка барвиста птиця / мчить, неначе блискавиця», «В неї й очі, мов горішки, / Кожушинка хутряна, / Гострі вушка, наче ріжки, - / У дуплі живе вона», метафорами («Гайок привітно шелестить, / Неначе кличе пригостить. / Струмочок виграє», «Квітка прокидається - / Росами вмивається: / Сонце прокидається - / Хмаркою вмивається»; а також риторичними фігурами («Сніваночки мої любі, / Де я вас подію?», «Я всміхаюсь сонечку: / - Здрастуй, золоте! - / Я всміхаюсь квітоньці - / Хай вона цвіте!», «О моя дитино! Вік твої – місяць май»; «Годі! Давно вже лисичка там спить»; «Ой, як добре у колісці! / Може, й киці буде місце?» [2; 5]. Центральне місце в образній системі української поезії для дітей посідають символічні образи (квітів, явищ природи, птахів і тварин та ін). Лейтмотиви поезій для дітей виявляються в численних повторах окремих звуків, лексем, морфемно-словотвірних і структурно-синтаксичних моделей.

Фонографічний рівень. Фоніка віршів для дітей засвідчує високу майстерність «дитячого» поетичного звукопису. Особливо виразними виступають асонанси. Асонанс **и** надає поезії для дітей спокою, розміреності, відчуття тиші («*Сипле, сипле, сипле сніг... / Мов метелики сріблесті, / Ті сніжинки білі, чисті / Тихо стеляться до ніг... / Сипле, сипле, сипле сніг...*» [7, с. 24]). Він створює ритмомелодичне враження статичності, приглушеності. Це враження підсилюють алітерації **с, п**.

Асонований **о** надає відчуття розважливості, впевненості у своїх діях, спокою («*Як човники, гойдаються. / Хлюпочуться, полощуться, / Виспівують свою вроду. / За рибкою – шубовсть в воду!*» [6, с. 100]).

Бадьорість почуттів, перемішану з деякою тривогою, допомагає підкреслити асонований голосний **а** («*Стали малі підкрадатись, / Стала мушка оглядатись. / Знов знялася над землею - / Каченята враз за нею. / Біжать, плигають, стрибають*» [6, с. 99]). Асонований **а** в наголошеній позиції навіює відчуття відкритого прохання, благання («*Качечка криче - / Каченят не баче. / Кличе качечка курчат: / Чи не бачили качат?*» [3, с. 27]). Асонований **і** надає мові поезії для дітей чогось милого, розважливого («*Лізе ввечері з куців, / Не боїться він ні псів, / Ні лисичок, ні вовків*» [6, с. 98]).

Загальне емоційне враження від музики віршів для дітей світле, чисте, оптимістичне. Воно повністю гармоніює зі змістом, пафосом та призначенням поезій. Фоніка текстів наближає їх до інтонації живого, природного мовлення, не скутого умовними структурними нормативами.

На *морфемно-словотвірному рівні* виявляється чимало особливостей. Поезія для дітей широко використовує повтори морфем, особливо префіксів («*Як лисичка прибіжить, / Загавкає, заскавчить, / Застукає ніженьками, / Заклацає зубоньками*»; «*Потомились, посідали - / Гуртом мушки не спіймали!*»; «*Розсипались, розплелися, / Водиченьки напилися*» [6, с. 85, 99, 100], що підсилює експресивність висловлюваного. Повтор суфіксів пов'язаний з ампліфікативним нанизуванням зменшено-пестливих слів, спрямованим на якомога чіткішу характеристику ліричних ситуацій («*Як виростуть каченята, / Піднімуться на крилята*»; «*Веде малих на травичку, / На рясочку, на водичку*» [6, с. 85, 99]; Окремі суфікси стилістично марковані і легко сприймаються дитиною-слухачем (читачем), як-от: «*Кіт з Рябком були друзяки*»; «*Провчу тебе, Вовчино*»; «*Яка ж вона страшна, оця звірюка*» [4, с. 20, 97, 287].

У поезії для дітей вживаються закінчення, притаманні нестягненим формам прикметників, діеприкметників, займенників, що мотивується ритмомелодичними міркуваннями і продиктоване народнопісенною традицією.

Лексичний рівень. Лексика поезії для дітей багата й різноманітна. Кращі зразки пропонують дитині-читачеві (слухачеві) цікаві малюнки життя, яскраві картини природи, влучні характеристики. Центральне місце в поезії для дітей займають охарактеризовані вище ключові «слова-смісло-образи». Є стилістично марковані лексеми: емоційно забарвлені слова, просторічні, слова-терміни

Атмосферу дитинності в українській поезії для дітей підсилюють особливі назви маленької людини, які дають їй своєрідну характеристику, наголошуючи на якійсь важливій рисі, якомусь факті, як-от:

«Виступайченко Панас / Часто виступає»; «Рот кривиться і кривиться / В Михайла Позіхайла: / Лінивиця-сонливиця / Напала на Михайла»; «Це Андрійко-Неумійко. / Ну й хлопчина! Ну й мастак! / В школі, вдома, / Скризь, у всьому, / Завжди в ньому все не так» [3, с. 24, 32, 133].

Важливу роль у підвищенні експресивності поетичного тексту відіграють лексичні повтори: анафори («Хлюп, хлюп, водиченько, / Хлюп, хлюп на личенько, / І на ручки, і на ніжки, / Хлюп, хлюп, хлюп!» [3, с. 21]; «Осінь така мила, / Осінь славна. / Осінь матусі їсти несе» [3, с. 24]); епіфори («Ляльчине убраннячко / Я зберу. / Ляльчине убраннячко / Поперу. / Почеплю убраннячко / На шнурі, / Посушу убраннячко / У дворі» [3, с. 20]); тавтології («Милю милом цоки, шию / І водою добре мию» [3, с. 22]; «Квітуй-розквітай, наш улюблений край»; «Літаки летять у ряд / Гляньте, як багато!» [3, с. 44, 105]).

В поезії для дітей спостерігаємо нагромадження дієслів, яке автор використовує для того, щоб досягнути якомога точнішого висловлення думки чи настрою і передати їх дитині-читачеві (слухачеві).

Визначальну образотворчу функцію виконує антонімія, а також вживання синонімів. Розмаїті лексичні засоби поезії для дітей витворюють живу, повнокровну, а разом з тим і чітку, виразну картину, яка не залишає байдужим читача (слухача).

Морфологічний рівень. У поезії для дітей домінують іменники – конкретні назви, які супроводжуються прикметниками (найчастіше – зменшено-пестливих форм). Дієслова вживаються у дійсному, умовному та наказовому способах і в тому часі, який відповідає концепції художнього часу в поезії. Важливу роль у поезії для дітей відіграють частки, які вносять експресивну забарвленість до тексту.

Синтаксичний рівень. Більшість речень у поезії для дітей лаконічні, короткі, але досить виразні і такі, на які дитина-читач (слухач) обов'язково зверне увагу. У палітрі синтаксичних засобів поезії для дітей багато односкладних і неповних речень (переважно означено-особових, які вносять особливу експресію до висловлення, надають йому свіжості і витонченості. У текстах багато окличних речень, що відповідає загальній експресивній тональності творів, представлені всі типи речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Досить часто зустрічаємо інверсивну побудову речень.

Додатково інтенсифікують емоційний вплив поезій для дітей риторичні звертання, оклики і запитання. Мовні засоби поезії для дітей дають спроможність емоційно захоплювати читача (слухача), зворушувати його, переконувати, естетично наснажувати.

Література

1. Атрошенко Г. І. Тварини у хронотопі казки Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі». *Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць*. Випуск LXVI. Херсон, 2017. С. 12–14.
2. Веселка. Антологія української літератури для дітей: У 3 т. Т.2: Поезія / Упоряд., передм., біогр. нариси Б. Й. Чайковського. К., 1984. 503 с.
3. Веселка. Книга для читання в дошкільних закладах / Упоряд.: Д. Д. Крушинська, Л. В. Кремсал, Л. В. Гураш. К., 1989. 384 с.
4. Воронько П. М. Твори: В 4 т. Т. 4: Твори для дітей. К., 1983. 351 с.
5. Дитяча література. Твори українських письменників II половини XX – початку XXI століть / Упор. Н. І. Богданець-Білоskalенко. К., 2011. 480 с.
6. Олесь О. Все навколо зелені: Вірші, поеми, казки / Упоряд., передм. Р. П. Радишевського. К., 1990. 318 с.
7. Підгірянка М. Ростіть великі. Харків, 2009. 97 с.

Атрошенко Г.І.

кандидат філологічних наук

*доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Сажко У.С.

студентка II курсу

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ РЕТРОСПЕКЦІЇ ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕРОЇЧНОГО МИНУЛОГО НАРОДУ В РОМАНІ У ВІРШАХ «ІВАН СІРКО» МИКОЛИ ТЮТЮННИКА

Анотація. У статті розглянуто феномен національного буття в романі у віршах Миколи Тютюнника «Іван Сірко». Простежується ретроспективний спосіб відображення героїчного минулого, який надає можливість автору створити виразний образ цілої козацької епохи, епіцентром якої у той час став відомий кошовий.

Ключові слова: феномен національного буття, героїка минулого, роман у віршах, інтерпретація.

Феномен національного буття пізнати глибше й усвідомленіше